

۲۸ نومبر ۲۰۲۱

داکتر عبدالرحمن زمانی

سردار نادر خان قبل از برگشت به وطن با مقامات انگلیسی مخفیانه ارتباط داشت (به اساس اسناد آرشیف انگلستان)

سردار نادرخان قبل از آنکه غازی امان الله خان از سلطنت کناره گیری نموده و به قندهار برود و یا احمدشاه خان و عبدالعزیز خان که ظاهراً به تقاضای حبیب الله کلکانی برای آوردن وی عازم اروپا شوند، با وزارت خارجه انگلستان ارتباط داشته و پلان داشت با برادرانش به افغانستان برگردد. درین جا دو سند از اسناد آرشیف محرمانه انگلیس که از محرمانیت برآمده، تقدیم میشود. شما خود بخوانید و قضاوت کنید.

اینکه سردار محمد نادر خان برای نجات وطن از شر سقویان به افغانستان عودت کرد، تنها یک ادعا میباشد. برخلاف، چون غازی امان الله خان با عده معدودی از وزرا و مشاورین خود بتاريخ ۲۴ جدی ۱۳۰۷ (مطابق با ۱۴ جنوری ۱۹۲۹) ذریعه موثر به قندهار رفت، و تا معلوم شدن سرنوشت برادرش، سردار عنایت الله خان، بدون تماس با مردم منتظر ماند؛ سردار نادرخان قبل از آنکه غازی امان الله خان از سلطنت به نفع سردار عنایت الله خان کناره گیری کند، و یا حتی احمد شاه خان (پسر کاکایش) و عبدالعزیز خان (مامایش که قبلاً به صفت سفیر در تهران و روم ایفای وظیفه نموده بود)، ظاهراً به تقاضای حبیب الله کلکانی برای آوردن وی عازم اروپا شوند، با وزارت خارجه انگلستان ارتباط داشته و پلان داشت با برادرانش مخفیانه به افغانستان برگردد.

سند اول - تقاضای ملاقات محرمانه نادر خان و هاشم خان با نماینده انگلیس:

وزارت خارجه انگلستان در تلگرام ۱۴ دسمبر ۱۹۲۸ خود به سفارت کابل اطلاع داد که وزارت خارجه از طریق قونسل انگلیس در «نیس» یک تقاضای هاشم خان و نادر خان را گرفته است که در آن خواسته شده است برای گرفتن معلومات بسیار مهم راجع به اوضاع جاری افغانستان یک مأمور فارسی زبان را به نیس بفرستند. آنها توضیح داده اند که بخاطر محرمانیت موضوع به لندن یا پاریس آمده نمیتوانند، و علاوه کرده اند که شاید بزودی به افغانستان برگردند. (اسناد محرمانه آرشیف انگلستان، تلگرام شماره ۹۷ مؤرخ ۱۴ دسمبر ۱۹۲۸ وزارت خارجه انگلستان).

این تقاضا توسط هاشم خان برادر نادر خان بتاريخ ۷ ماه دسمبر (پنج هفته قبل از کناره گیری غازی امان الله خان) به قونسل بریتانیا J. W. Keogh در جنوب فرانسه صورت گرفته است. هاشم خان گفته بود که وی و برادرش را وزارت خارجه بریتانیا به خوبی میشناسد. (ریه تالی ستیوارت، فایر این افغانستان، ص ۴۲۹).

فریزر تایتلر وزیر مختار انگلیس در کابل (سال ۱۹۳۵ تا ۱۹۴۱)، که از هواداران نادرشاه و برادرانش بود، در کتاب خود بنام «افغانستان: انکشافات سیاسی آسیای مرکزی و جنوبی» علاقه جنون آمیز رسیدن به سلطنت محمد نادرخان را ذکر کرده نوشت که «نادرخان هنگام سفارت در پاریس (۱۹۲۵) با لاردر گرووی سفیر بریتانیه تماس حاصل کرد، و در ۱۹۲۶ استعفا نمود. محمد هاشم خان و شاه ولی با او یکجا شدند، و در کمین فرصت نشستند. نادرخان وطن پرستی بود!!] که مملکت خود را به شدت نزدیک به تعصب دوست داشت. و معتقد بود که از طرف خدا انتخاب شده تا مردم افغانستان را به سعادت و صلح هدایت کند»

د پانوی شمیره: له 1 تر 3

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکاري ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټينگه کړئ maqalat@afghan-german.de

پاڼه: دليکنې د ليکنيزې ښې پاڼوالي د ليکوال په غاړه ده، هيله من يو خپله ليکنه له راليرلو مخکې په خیر و لولئ

In connection with the Government of India's reference to the Musahiban or Sultan Muhammad Khel family, issue of one of the sons of Jardar Painda Khan, of whom the most prominent is Nadir Khan, Afghan Commander-in-Chief in the Afghan war of 1919, but since resigning his post as Minister in Paris in 1926 owing to ill-health in retirement at Grasse, it is to be noted that Nadir Khan and his brother Hashim Khan, late Afghan Minister in Moscow, have requested an interview with a representative of the British Government and have expressed their intention to return to Afghanistan, which may indicate their resolve to return to public life.

(Sd) P.J.Patrick.

14th December 1928.

Under Secretary of State. L.D.W(akely) 14.xii.

Secretary of State. M.O.S(eton). 14.xii.

Seen by Sir A. Hirtzel. 15th December 1928.

Committee. 17.xii. P.

Seen Political Committee. 19th December 1928.

Secretary of State for Foreign Affairs,
Northern Department,
Foreign Office.

مسلماً ۲۰/۱۲/۲۸
۲۰/۱۲/۲۸

فریزر تایتلر در جای دیگر همین کتاب خود راجع به لیاقت او می نویسد: «نادر شاه که اساس یک حکومت خوب را گذاشت، مستحق لقب اداره چی کبیر است... باید به نادر شاه کریدت زیاد داد، نه تنها با آنچه انجام داد بلکه به تأسیس انکشاف آینده نیز، ما می بینیم که چگونه پالیسی او بعد از مرگش انکشاف یافت. در 1931 برتانیه ده هزار تفنگ، پنج میلیون کارتوس و یک صد و هشتاد هزار پوند به نادر خان کمک کرد. نادر شاه پرسونل اتحاد شوروی را از قوه هوایی افغانستان طرد، و پذیرفتن هیئت های تجارتی روس را رد کرد.»

تایتلر در مورد برادران نادر شاه میگوید که «نادر شاه مقروض همکاری صادقانه برادران خود بود مخصوصاً از والا حضرت سردار محمد هاشم خان، توأمیت این دونفر، یک اتوکراسی (مطلق العنانی) سخاوتمند و مهربان را به میان آورد... در امور نظامی، آنها همکاری صادقانه شاه محمود را با خود داشتند، در حالیکه شاه

ولی، اول از لندن و باز از پاریس، نگهبان و نگران منافع افغانستان در اروپا و مراقب حرکات شاه سابق امان الله بود.» (Fraser-Tytler, William K. (1967). صفحات ۲۴۰ تا ۲۴۴).

سند دوم – سفر سردار نادر خان و برادرانش با ویزه دپلوماتیک :

سند دوم تلگرام شماره ۳۲ دفتر وزارت خارجه از لندن به سفیر انگلستان در کابل و کاپی به دهلی جدید می باشد که از فرستادن هدایت ویزه های دپلوماتیک به پاریس برای هاشم خان، شاه ولی خان و نادر خان اطلاع میدهد. (اسناد محرمانه آرشیف انگلستان دوسیه شماره L/P&S/10/1301).

TELEGRAM P., FROM FOREIGN OFFICE, LONDON, TO MINISTER, KABUL, No. 32,
DATED THE 2ND (RECEIVED 3RD) FEBRUARY 1929.

(Repeated Foreign, New Delhi.

Important. Reference your telegram No. 130, dated the 1st instant (Serial No. 9). On January 29th instructions were sent to Paris to grant diplomatic visa (gr. corrupt at once?) for travelling through India en route Afghanistan to Hashim Khan and Shah Wali, also to Nadir Khan if he applied for a visa.

منابع:

- اسناد محرمانه آرشیف انگلستان، تلگرام شماره ۹۷ مؤرخ ۱۴ دسمبر ۱۹۲۸ وزارت خارجه انگلستان.

د پانو شمیره: له 2 تر 3

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلپکنی د لیکنیزې بڼې پازوالی د لیکوال په غاړه ده، هیله من یو خپله لیکنه له رالیولو مخکې په څیر و لولئ

Fraser-Tytler, William K. (1967). Afghanistan: a Study of Political Developments in Central and Southern Asia. Third Edition. London, New York [etc.], Oxford University Press. •

Stewart, Rhea Talley (2000). Fire in Afghanistan, 1914-1929; faith-The First Opening to the West Undone by Tribal Ferocity Years Before the Taliban. Second Edition, originally published by Doubleday •

(پایان)

د پانوی شمیره: له 3 تر 3

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de یادونه: دلیکنی د لیکنیزې بنی پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیولو مخکې په څیر و لولئ